

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ГОТОВНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ-ПОЧАТКІВЦІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДИСЦИПЛІН БЛОКУ «БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ» ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

CRITERIA, INDICATORS, AND LEVELS OF READINESS FORMATION OF NOVICE LECTURERS AT HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE COMBAT TRAINING DISCIPLINES BLOCK FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

У статті представлено результати наукового дослідження, спрямованого на обґрунтування, визначення та систематизацію критеріїв, показників і рівнів сформованості готовності викладачів-початківців дисциплін блоку «бойової підготовки» вищих військових навчальних закладів інституцій сектору безпеки і оборони України до професійної діяльності. Для досягнення головної мети дослідження членами науково-дослідної групи були використані наступні методи дослідження: **аналіз і синтез, індукція та дедукція, порівняльний аналіз, системний підхід, моделювання, класифікація та типологізація, експертне оцінювання, прогнозування**. Крім цього, використано досвід бойових дій представників Сил безпеки і оборони України, а також досвід кураторства (введення в посаду) викладачів-початківців дисциплін блоку «бойової підготовки».

Членами науково-дослідної групи встановлено, що готовність представників досліджуваної категорії до професійної діяльності є багатокompонентним утворенням, яке включає мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний компоненти. Їхнє збалансоване формування є необхідною і важливою умовою ефективної підготовки майбутніх фахівців. В процесі дослідно-аналітичної роботи розкрито теоретико-методологічні засади дослідження, проаналізовано наукові підходи до оцінювання професійної готовності військових педагогів, визначено структурні компоненти готовності, які охоплюють: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та особистісно-комунікативний критерії. Також членами науково-дослідної групи розроблено систему показників для кожного критерію та визначено градації рівнів сформованості готовності (високий, середній, низький), що забезпечує можливість об'єктивного моніторингу професійного становлення викладачів-початківців.

Отримані в ході теоретичного дослідження результати засвідчують обґрунтованість та практичну доцільність запровадження розробленої системи оцінювання рівня готовності представників досліджуваної категорії до професійної діяльності, а також її інтеграції у структуру професійної підготовки офіцерських кадрів. Реалізація цього підходу сприятиме підвищенню ефективності освітнього процесу дисциплін блоку «бойової підготовки» у вищих військових навчальних закладах інституцій сектору безпеки і оборони України.

Ключові слова: військова освіта, готовність, викладач-початківець, критерії оцінювання, методична підготовка, педагогічні

умови, професійна компетентність, рівні підготовленості, показники сформованості.

The article presents the results of a scientific study aimed at substantiating, defining, and systematizing the criteria, indicators, and levels of readiness formation among novice instructors of the "combat training" block disciplines in higher military educational institutions of the Security and Defense Sector of Ukraine for professional activity. To achieve the main objective of the research, the members of the research group employed the following methods: analysis and synthesis, induction and deduction, comparative analysis, systems approach, modeling, classification and typology, expert evaluation, and forecasting. In addition, the study incorporated the combat experience of representatives of the Security and Defense Forces of Ukraine, as well as the experience of curating (onboarding) novice instructors of the "combat training" block disciplines.

The research team established that the readiness of the studied category's representatives for professional activity is a multifaceted construct that encompasses motivational, cognitive, operational, and personal components. The balanced development of these components is a necessary and critical condition for the effective training of future specialists. During the research and analytical process, the theoretical and methodological foundations of the study were revealed, scientific approaches to assessing the professional readiness of military educators were analyzed, and the structural components of readiness were determined. These components include motivational-value, cognitive, operational, and personal-communicative criteria. Furthermore, the research group developed a system of indicators for each criterion and identified gradations of readiness levels (high, medium, low), which provide an objective basis for monitoring the professional development of novice instructors.

The results obtained in the course of the theoretical study confirm the validity and practical feasibility of implementing the developed system for assessing the readiness level of the studied category's representatives for professional activity, as well as integrating it into the structure of officer training programs. The implementation of this approach will contribute to improving the effectiveness of the educational process in the "combat training" disciplines in higher military educational institutions of the Security and Defense Sector of Ukraine.

Key words: military education, readiness, novice lecturer, valuation criteria, methodological training, pedagogical conditions, professional competence, levels of preparedness, indicators of formation.

УДК 378.147:355.23(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/86.2.29>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Хацянок О.В.,

заслужений тренер України, начальник кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту – начальник фізичної підготовки і спорту Київського інституту Національної гвардії України

Ярещенко О.А.,

канд. наук з фіз.о вих. та спорту, доцент, доцент кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Київського інституту Національної гвардії України

Бовсунівський І.М.,

ст. викладач кафедри вогневої підготовки факультету службово-бойової діяльності Національної гвардії України Київського інституту Національної гвардії України

Трішун Р.М.,

ст. викладач кафедри тактики навчально-наукового інституту забезпечення державної безпеки Національної академії Національної гвардії України

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування системи вищої військової освіти України зростає значення якісної підготовки викладацького складу вищих військових навчальних закладів інституцій сектору безпеки і оборони України, особливо у сфері дисциплін, безпосередньо пов'язаних з формуванням бойових спроможностей майбутніх офіцерів, а саме: тактична, вогнева, домедична та фізична (спеціальна фізична) підготовка.

Так званий блок «бойових дисциплін» є одним із домінуючих компонентів навчальних планів підготовки військових фахівців, оскільки забезпечує набуття курсантами та курсантками знань, умінь та навичок, необхідних для ефективного виконання завдань за призначенням у різних умовах службово-бойової діяльності.

У цьому сенсі особливої актуальності набуває проблема готовності викладачів-початківців до професійної діяльності, адже саме вони закладають основу практичної підготовки особового складу (майбутніх офіцерів для потреб Сил безпеки і оборони України).

Незважаючи на наявність окремих досліджень, присвячених формуванню педагогічної майстерності викладачів вищих військових навчальних закладів, недостатньо розробленими залишаються питання визначення чітких критеріїв, показників та рівнів сформованості їхньої готовності до викладання дисциплін блоку «бойової підготовки». Відсутність системного підходу до оцінювання професійної підготовленості ускладнює об'єктивне визначення якості педагогічної діяльності та розроблення ефективних програм методичної підтримки викладачів-початківців.

Теоретичне обґрунтування і практична реалізація критеріїв та показників готовності дозволяють не лише оцінювати рівень професійної компетентності, але й створювати оптимальні педагогічні умови для її підвищення. Це, у свою чергу, сприяє удосконаленню методичної підготовки, підвищенню ефективності навчального процесу та формуванню високого рівня готовності майбутніх офіцерів до виконання завдань за призначенням. Дослідження виконано відповідно до плану ініціативної науково-дослідної роботи на тему «Professional development» (шифр «High School»).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останні роки супроводжуються активними перетвореннями у сфері військової освіти України з метою наближення до стандартів НАТО і посилення внутрішніх систем забезпечення якості освіти. Урядові та відомчі документи [1-4] визначають нові вимоги до структури освітніх програм, кваліфікацій викладачів і процедур оцінювання, а також готують інституційний аудит відповідно до критеріїв альянсу. Це створює нормативно-організаційну основу для перегляду методик підготовки

науково-педагогічних (педагогічних) працівників у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) інституцій сектору безпеки і оборони України.

У професійній військовій освіті простежується стійкий тренд на впровадження активних методик: «problem-based learning (PBL)», «flipped classroom», «blended learning», тактичні ігри, навчальні симуляції, квестові та ситуативні завдання (R. Johansen, H. Oltedal, A. Hjelseth, K. Skarholt [5], M. Golling, S. Reuter, C. Meinel, S. Kristoffersen, K. Ruland [6]). Такі підходи сприяють розвитку критичного мислення, самостійності й метакогнітивних навичок – характеристик, що прямо корелюють із готовністю викладача організувати ефективний навчальний процес в процесі викладання дисциплін блоку «бойової підготовки». Академічні огляди і практичні кейси (включно з публікаціями дослідників: J. Vogel-Walcutt, L. Fiorella, T. Carper, S. Schatz [7], О. Хацаюк, А. Турчинов, Д. Ванюк, Є. Євтушенко, А. Биковська, О. Магула [8], підкреслюють важливість перенесення акценту з репродуктивного викладання на фасилітацію навчальної діяльності майбутніх офіцерів.

Окрема група досліджень: Р. Любич [9], О. Khatsaiuk, M. Medvid, B. Maksymchuk, O. Kurok, P. Dziuba (та інш.) [10], Ю. Самсонов, Ю. Белашов, О. Хацаюк, К. Задорожний, В. Толокнєєв (та інш.) [11], М. Medvid, О. Khatsaiuk, К. Sydorchenko, S. Vorok, A. Kernas, M. Borovyk [12], Ю. Самсонов, О. Хацаюк, О. Літвінов, В. Вясков, О. Смагін [13], О. Марков, В. Афанасьєв, І. Бовсунівський, В. Євтушок, Ю. Белошенко [14], демонструє ефективність комбінування прикладних рухових (тактичних, фізичних) вправ із інтелектуальними завданнями (аналітичні кейси, ситуаційні рішення під час виконання фізичних навантажень тощо). Такий підхід підвищує здатність курсантів та курсанток до логічного оцінювання обстановки, формує прогностичне мислення і відпрацьовує прийняття рішень у стрес-ситуаціях. Для викладача це означає необхідність володіння змішаними компетенціями: одночасно методичною, предметною (бойовою) і педагогічною.

Аналіз публікацій учених: І. Кравець [15], О. Шевченка [16], О. Хацаюка, А. Вороніна, О. Кравченко [17], В. Шемчука, О. Шемчука [18], вказує на такі підходи до оцінювання педагогічної готовності, як: компетентнісний підхід (перелік компетенцій і індикаторів), рівневі моделі (базовий-середній-високий), та інструментарій на основі експертних оцінок і портфоліо. Проте у професійному військовому аспекті відсутня узгоджена, верифікована методика, яка повинна інтегрувати в себе наступні компоненти:

- 1) предметно-профільні навички (вогнева, тактична, домедична, фізична (спеціальна фізична) підготовка);
- 2) методичні практики активного навчання;

3) психологічні ресурси для роботи у змодельованих екстремальних умовах службово-бойової діяльності (СБД);

4) здатність до проведення квестових (ситуаційних) занять. Необхідно підкреслити, що значна частка науково-методичних праць носять описовий характер, або демонструють локальні результати без широкої верифікації.

Сучасні дослідження учених: Р. Кириченка, А. Колодяжної [19], О. Хацаюка, О. Коломойця, В. Гогоця, В. Кузьменко, С. Олексієнка, С. Кислиці [20], Н. Павлишиної, І. Кузави [21], виділяють такі важливі чинники, як: мотивація до професійної діяльності, готовність до міждисциплінарної взаємодії, метакогнітивні навички, стресостійкість, навички комунікації та лідерства. Для дисциплін блоку «бойової підготовки» додаються специфічні вимоги: володіння тактикою, безпекою під час практичних занять, фасилітація тренувань із елементами ризику. На наш погляд ці фактори повинні відобразитися у системі критеріїв і показників.

З огляду на вище викладене доцільно констатувати, що сучасний науково-практичний дискурс визначає чітку потребу в систематизації критеріїв, показників і рівнів готовності викладача-початківця у ВВНЗ дисциплін блоку «бойової підготовки», що зумовлено нормативними реформами та переходом до компетентнісної та результатно-орієнтованої парадигми освіти. Також підтверджується ефективність активних методик та інтеграції інтелектуальних завдань у тренувальні процеси як чинника розвитку аналітичних і прогностичних навичок у курсантів та курсанток ВВНЗ інституцій сектору безпеки і оборони України (СБОУ). У свою чергу, критерії готовності викладача повинні охоплювати уміння проєктувати такі специфічні і прикладні завдання.

Отже, основними прогалинами на сьогодні є – відсутність валідованих інструментів діагностики та недостатня емпірична база, особливо в умовах збройного конфлікту, тому пріоритетом є розробка методик із наступною їх апробацією у ВВНЗ інституцій СБОУ.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз сучасного стану наукових досліджень з проблеми визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості готовності початкуючих викладачів ВВНЗ дисциплін блоку «бойової підготовки» до професійної діяльності свідчить про наявність низки аспектів, що залишаються недостатньо розробленими, а саме:

1) у науково-методичній літературі відсутні уніфіковані критерії та показники оцінювання готовності викладачів зазначеного вище блоку, які б у повному обсязі враховували специфіку змісту бойової підготовки, сучасні стандарти НАТО та вимоги національної безпеки України;

2) недостатньо опрацьована методика визначення рівнів сформованості готовності, що

поєднувала б об'єктивні індикатори (результати тестування, виконання завдань у змодельованих екстремальних умовах СБД) та суб'єктивні оцінки (експертні висновки, самооцінювання);

3) обмежено досліджено вплив сучасних педагогічних технологій, зокрема симуляційних тренажерів, адаптивного навчання та електронних платформ, на процес формування готовності викладачів: вогневої, тактичної, домедичної, фізичної (спеціальної фізичної) підготовки;

4) у більшості праць недостатньо уваги приділяється психофізичній готовності викладачів, що є критично важливою складовою підготовки майбутніх офіцерів і потребує комплексної інтеграції в систему оцінювання;

5) на даний час відсутня науково-обґрунтована модель професійного становлення початкуючого викладача дисциплін блоку «бойової підготовки», яка б відображала етапність формування компетентностей, визначальні чинники та педагогічні умови ефективного розвитку;

6) недостатньо вивченим залишається досвід бойових дій Сил безпеки і оборони України, міжнародний досвід, зокрема країн-членів НАТО, щодо підготовки та оцінювання готовності викладачів вищих військових навчальних закладів, а також шляхи адаптації такого досвіду до умов національної військової освіти.

Отже, окреслені наукові напрями потребують комплексного дослідження, що дозволить підвищити якість підготовки та професійного становлення науково-педагогічних (педагогічних) працівників ВВНЗ, які викладають дисципліни блоку «бойової підготовки». Це також сприятиме інтеграції національної системи вищої військової освіти у світовий освітній простір.

Мета статті. Головною метою дослідження є наукове обґрунтування, визначення та систематизація критеріїв, показників і рівнів сформованості готовності початкуючих викладачів дисциплін блоку «бойової підготовки» вищих військових навчальних закладів інституцій СБОУ до професійної діяльності.

В процесі дослідно-аналітичної роботи членами науково-дослідної групи були використані наступні методи дослідження: аналіз і синтез, індукція та дедукція, порівняльний аналіз, системний підхід, моделювання, класифікація та типологізація, експертне оцінювання, прогнозування. Крім цього, використано досвід бойових дій представників Сил безпеки і оборони України, а також досвід кураторства (введення в посаду) викладачів-початківців дисциплін блоку «бойової підготовки».

Виклад основного матеріалу дослідження. Підготовка початкуючих викладачів дисциплін блоку «бойової підготовки» ВВНЗ інституцій СБОУ в реаліях сьогодення є складним і багатовекторним процесом, який потребує наукового обґрунтування критеріїв, показників та рівнів сформованості

їхньої готовності до професійної діяльності. Ефективність підготовки таких фахівців зумовлюється гармонійним поєднанням мотиваційно-ціннісних орієнтацій, професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, а також особистісних і професійно-значущих якостей, необхідних для успішного викладання дисциплін бойового спрямування.

В процесі наукового пошуку, нашу увагу привернули наукові праці дослідників: О. Хацаюка, А. Вороніна, О. Кравченко [17], В. Шемчука, О. Шемчук [18], В. Климовича, В. Бурхайла, К. Березяк, М. Кузнецова, Т. Людовик [22], Ю. Бєлашова, О. Кириченка, Є. Безбородова, С. Шабатури, М. Делямби [23], Ю. Самсонова, С. Ільченка, О. Маркова, Н. Партико, С. Бородіна (та інш.) [24], у яких розкриваються сутнісні (змістові) характеристики та особливості визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів.

Аналізуючи наукові праці, членами науково-дослідної групи встановлено, що готовність викладача дисциплін блоку «бойової підготовки» має комплексну структуру, до складу якої входять наступні взаємопов'язані компоненти:

1) мотиваційний компонент (відображає стійку професійну спрямованість, усвідомлення значущості педагогічної діяльності, прагнення до самовдосконалення та служіння інтересам вищої військової освіти);

2) когнітивний компонент (охоплює систему теоретичних знань у галузі педагогіки, військової дидактики, методики викладання дисциплін блоку «бойової підготовки» та нормативно-правового забезпечення військової підготовки);

3) діяльнісний компонент (характеризується здатністю застосовувати набуті знання в реальних умовах навчально-виховного процесу, організовувати й проводити практичні заняття, моделювати службово-бойові ситуації, екстремальні умови тощо);

4) особистісний компонент (включає комунікативні вміння, психологічну стійкість, лідерські якості, організованість та дисциплінованість).

З огляду на вище викладене доцільно констатувати, що готовність викладачів-початківців дисциплін блоку «бойової підготовки» є інтегральним, багатокомпонентним утворенням, у структурі якого взаємопов'язано функціонують мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний компоненти. Сукупність зазначених складових забезпечує належний рівень професійної компетентності викладача-початківця, здатного ефективно вирішувати освітні та виховні завдання в умовах сучасної системи вищої військової освіти, що вимагає поєднання глибоких теоретичних знань, практичних умінь, достатнього рівня фізичної підготовленості, стійкої мотивації та високого рівня особистісних якостей.

Моніторинг спеціалізованих Інтернет-ресурсів [4, 6], а також аналіз науково-методичної (довідкової) літератури [10, 15, 17], дозволив нам виокремити наступні критерії та відповідні їм показники (див. табл. 1) готовності представників досліджуваної категорії до професійної діяльності в реаліях сьогодення.

Узагальнення результатів моніторингу спеціалізованих Інтернет-ресурсів та аналізу науково-методичної літератури дозволило визначити систему критеріїв і відповідних показників, що комплексно відображають готовність викладачів-початківців дисциплін блоку «бойової підготовки» ВВНЗ до професійної діяльності. Запропонована структура, яка охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та особистісно-комунікативний критерії, забезпечує можливість цілісного оцінювання як професійних знань і практичних умінь, так і мотиваційних установок, особистісних якостей та комунікативних компетентностей, що є необхідними для ефективної реалізації педагогічних завдань у сучасних умовах вищої військової освіти.

В процесі подальшої дослідно-аналітичної роботи нашу увагу привернули наукові праці учених: І. Кравець [15], О. Хацаюка, А. Вороніна, О. Кравченко [17], Р. Кириченка, А. Колодяжної [19], В. Климовича, В. Бурхайла, К. Березяк,

Таблиця 1

Критерії та показники оцінювання рівня готовності викладачів-початківців дисциплін блоку «бойової підготовки» ВВНЗ до професійної діяльності

Критерії	Показники
1. Мотиваційно-ціннісний:	рівень професійної мотивації; усвідомлення соціальної значущості педагогічної діяльності; наявність позитивної установки на постійне підвищення кваліфікації.
2. Когнітивний:	обсяг і системність педагогічних і методичних знань; знання змісту дисциплін бойового спрямування; розуміння сучасних тенденцій вищої військової освіти.
3. Діяльнісний	володіння методами та прийомами організації навчального процесу; здатність розробляти й застосовувати навчально-методичні матеріали; уміння адаптувати навчальні завдання до умов і потреб бойових підрозділів.
4. Особистісно-комунікативний:	сформованість навичок ділового та педагогічного спілкування; здатність до конструктивного вирішення конфліктних ситуацій; психологічна готовність до роботи в умовах підвищеної відповідальності.

М. Кузнецова, Т. Людовик [22], у яких розкриваються особливості та алгоритми визначення рівнів сформованості готовності фахівця до професійної діяльності.

Необхідно відмітити, що особливості визначення рівнів сформованості готовності фахівця до професійної діяльності полягають у тому, що цей процес має бути системним, критеріально-орієнтованим і контекстно-зумовленим. У науково-педагогічних дослідженнях виділяють декілька важливих аспектів (див табл. 2).

Узагальнюючи наведені положення, доцільно констатувати, що визначення рівнів сформованості готовності фахівця до професійної діяльності є багатокомпонентним (багатовекторним) і комплексним процесом, який передбачає врахування мотиваційних, когнітивних, діяльнісних та особистісно-комунікативних характеристик, їх інтеграцію в межах компетентнісного підходу, а також поетапну градацію показників за чітко окресленими рівнями.

Ефективність такої оцінки забезпечується використанням різнопланових методів діагностики та адаптацією отриманих результатів до специфіки професійної діяльності, що особливо важливо в умовах високої відповідальності та екстремального характеру службово-бойової діяльності.

Надалі, відповідно до аналізу існуючих емпіричних даних та сучасних теоретичних положень [10, 16, 18, 23], членами науково-дослідної групи (НДГ) виділено три рівні сформованості готовності

представників досліджуваної категорії до професійної діяльності:

1) високий рівень – характеризується стійкою професійною мотивацією, ґрунтовними знаннями, розвиненими педагогічними вміннями, високим рівнем фізичної підготовленості та високою адаптивністю до змін у навчально-виховному процесі;

2) середній рівень – передбачає достатню професійну підготовленість і мотивацію, характеризується достатнім рівнем фізичного розвитку, але потребує подальшого розвитку методичної майстерності та педагогічної гнучкості;

3) низький рівень – відзначається недостатньою усвідомленістю професійної ролі, низьким рівнем фізичного розвитку, фрагментарними знаннями та труднощами у реалізації педагогічних функцій.

Отже, виокремлення трьох рівнів сформованості готовності викладачів-початківців дисциплін блоку «бойової підготовки» ВВНЗ інституцій СБОУ до професійної діяльності дає змогу здійснювати цілеспрямовану та диференційовану оцінку їхніх професійних якостей. Такий підхід забезпечує не лише констатацію фактичного стану підготовленості, але й створює основу для розроблення необхідних дієвих заходів щодо підвищення професійної мотивації, вдосконалення методичної майстерності, розвитку фізичної підготовленості та формування гнучкості у виконанні педагогічних функцій, що є важливими передумовами ефективної діяльності у сфері вищої військової освіти. Для наочного узагальнення результатів

Таблиця 2

Домінуючі аспекти визначення рівнів сформованості готовності фахівця до професійної діяльності

Провідні (домінуючі) складники	Загальна характеристика
1. Багатовекторність оцінювання	Рівні сформованості визначаються не за одним показником, а за системою критеріїв і показників , що охоплюють: мотиваційно-ціннісний аспект (ступінь внутрішньої зацікавленості, професійної мотивації, готовності до самоосвіти); когнітивний аспект (обсяг, повнота та системність професійних знань); діяльнісний аспект (сформованість практичних умінь і навичок у професійно-значущих ситуаціях); особистісно-комунікативний аспект (рівень розвитку соціальних і комунікативних якостей).
2. Поетапність та градація рівнів	Найчастіше використовують три або чотири рівні : 1) високий – стабільна, усвідомлена готовність, вміння діяти творчо, адаптивно та самостійно в різних умовах; 2) достатній – готовність, що забезпечує ефективне виконання завдань у стандартних ситуаціях з окремими елементами творчого підходу; 3) середній – фахівець володіє базовими знаннями та вміннями, але потребує допомоги або додаткового контролю; 4) низький – фрагментарність знань, слабка мотивація, відсутність навичок самостійної діяльності.
3. Орієнтація на компетентнісний підхід	Визначення рівнів спирається на інтеграцію знань, умінь, досвіду та особистісних якостей . Це дозволяє оцінювати готовність не як абстрактний показник, а як здатність ефективно діяти у реальних професійних умовах.
4. Використання комплексних методів діагностики	Для об'єктивності рівні встановлюють на основі: тестування (перевірка знань); практичних завдань і моделювання ситуацій; анкетування та самооцінки; експертних оцінок колег або керівників; аналізу результатів реальної діяльності.
5. Контекстна адаптація	Рівні мають враховувати специфіку професії , умови діяльності та функціональні обов'язки. Наприклад, для викладача ВВНЗ важливим буде не лише знання предмета, але й здатність працювати в екстремальних або наближених до бойових умов службово-бойової діяльності.

Таблиця 3

Критерії, показники та рівні сформованості готовності викладачів-початківців дисциплін блоку «бойової підготовки» ВВНЗ інституцій СБОУ до професійної діяльності

Критерій	Показники	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
1. Мотиваційно-ціннісний	Стійкість професійної мотивації; усвідомлення значущості педагогічної діяльності; прагнення до саморозвитку.	Висока внутрішня мотивація, чіткі професійні цілі, активна участь у підвищенні кваліфікації.	Мотивація переважно зовнішня, наявні професійні цілі, але розвиток нерегулярний.	Мотивація нестійка, професійні цілі нечіткі, відсутнє прагнення до розвитку.
2. Когнітивний	Обсяг і системність знань з педагогіки та методики викладання обраної дисципліни; знання змісту дисциплін блоку «бойової підготовки»; розуміння сучасних тенденцій розвитку вищої військової освіти.	Грунтовні та системні знання, здатність інтегрувати теорію і практику.	Знання достатні, але фрагментарні, потребують поглиблення.	Знання обмежені, неповні, відсутня системність.
3. Діяльнісний	Організація навчального процесу; розробка та використання методичних матеріалів; адаптація завдань до умов бойових підрозділів.	Уміння ефективно планувати, проводити та аналізувати заняття, використовувати сучасні методики.	Виконання педагогічних завдань на достатньому рівні, але з обмеженою методичною варіативністю.	Труднощі в організації занять, відсутність адаптації методів до умов військової служби.
4. Особистісно-комунікативний	Комунікативні навички; здатність вирішувати конфлікти; психологічна стійкість.	Високий рівень спілкування, конструктивна поведінка у стресових ситуаціях, лідерські якості.	Спілкування переважно ефективне, але можливі труднощі у складних ситуаціях.	Низька комунікативна компетентність, невпевненість, дезорганізація під час стресу.

виокремлення критеріїв, показників та рівнів сформованості готовності представників досліджуваної категорії пропонується наступна структурована модель (див. табл. 3).

Таким чином, викладений матеріал свідчить про те, що формування готовності викладачів-початківців дисциплін блоку «бойової підготовки» є процесом, який вимагає комплексного підходу, включення чітко визначених критеріїв та показників, а також створення ефективних педагогічних умов для досягнення високого рівня професійної компетентності.

Висновки і перспективи подальших розробок. Проведене теоретичне дослідження дозволило системно обґрунтувати критерії, показники та рівні сформованості готовності викладачів-початківців дисциплін блоку «бойової підготовки» вищих військових навчальних закладів інституцій сектору безпеки і оборони України. Членами науково-дослідної групи встановлено, що готовність представників досліджуваної категорії до професійної діяльності є багатокомпонентним утворенням, яке включає мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний компоненти. Їхнє збалансоване формування є необхідною і важливою умовою ефективної підготовки майбутніх фахівців.

В процесі дослідно-аналітичної роботи визначено систему критеріїв (мотиваційно-ціннісний,

когнітивний, діяльнісний, особистісно-комунікативний) та відповідних показників, які відображають рівень професійної підготовленості викладача-початківця. Запропонована система дозволяє здійснювати комплексне оцінювання якості підготовки педагогічних кадрів у вищій військовій освіті. Крім цього, відповідно до отриманих результатів, нами запропоновано диференціацію рівнів сформованості готовності (високий, середній, низький), що дає змогу проводити діагностику професійного розвитку викладачів-початківців та планувати індивідуальні траєкторії підвищення їхньої кваліфікації.

Відповідно до моніторингу спеціалізованих Інтернет-ресурсів (аналізу сучасної науково-методичної літератури) членами науково-дослідної групи розроблено теоретичну модель готовності викладача-початківця дисциплін блоку «бойової підготовки», яка відображає взаємозв'язок її структурних компонентів, критеріїв, показників і рівнів. Модель має прикладне значення для розробки майбутніх програм підготовки та атестації науково-педагогічних (педагогічних) працівників у вищих військових навчальних закладах інституцій сектору безпеки і оборони України.

Таким чином, результати теоретичного дослідження підтверджують доцільність використання запропонованої системи оцінювання готовності представників досліджуваної категорії

до професійної діяльності та її інтеграції у процес професійної підготовки офіцерських кадрів, що забезпечить підвищення ефективності викладання дисциплін блоку «бойової підготовки» у вищих військових навчальних закладах інституцій сектору безпеки і оборони України.

Перспективи подальших досліджень у обраному напрямі наукової розвідки передбачають розробку організаційно-педагогічних умов формування готовності викладачів-початківців вищих військових навчальних закладів інституцій сектору безпеки і оборони України, які викладають дисципліни блоку «бойової підготовки» до професійної діяльності, а також визначення засобів підвищення їхньої професійної компетентності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про положення щодо організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах: Положення; Міністерство оборони України, 15.02.2024 № 453. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0453-24#Text> (дата звернення: 10.08.2025).
2. Про затвердження Положення про вищі військові навчальні заклади: Постанова; Кабінет Міністрів України, 12.05.2021 № 467. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/467-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.08.2025).
3. Про затвердження Інструкції про організацію та проведення військово-професійної орієнтації громадян України і прийому на навчання до закладів фахової передвищої військової освіти, вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти та наукових установ у системі Міністерства оборони України: Наказ; Міністерство оборони України, 16.07.2024 № 479. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1285-24#n7> (дата звернення: 10.08.2025).
4. Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, закладах фахової передвищої військової освіти: Наказ; Міністерство оборони України, 15.02.2024 № 120. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0453-24#Text> (дата звернення: 10.08.2025).
5. Johansen R., Oltedal H., Hjelseth A., Skarholt K. Twisting the Pedagogy in Military Education – Experiences Drawn from a Problem-based Teaching Approach at the Norwegian Defence University College. *Teaching Methods in Military Education*. 2021. Vol. 2. P. 134–139.
6. Golling M., Reuter S., Meinel C., Kristoffersen S., Ruland K. Military Simulation: A Structured Approach to Military Training Systems. *Cornell University*. 2020. Vol. 4. P. 1–7.
7. Vogel-Walcutt J. J., Fiorella L., Carper T., Schatz S. Instructional Strategies Framework for Military Training Systems. *Computers in Human Behavior*. 2013. Vol. 29 (2). P. 508–521.
8. Хацаюк О. В., Турчинов А. В., Ванюк Д. В., Євтушенко Є. Г., Биковська А. М., Магула О. С. Впровадження бінарних занять у систему спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів-правоохоронців. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2023. Вип. 1 (159). С. 136–142.
9. Любич Р. І. Формування фізичної готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України до службово-бойової діяльності в процесі професійної підготовки: дис. ... доктора філософії : 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Харків, 2023. 424 с.
10. Khatsaiuk O., Medvid M., Maksymchuk B., Kurok O., Dziuba P., Tyurina V., Chervonyi P., Yevdokimova O., Levko M., Demchenko I., Maliar N., Maliar E., Maksymchuk I. Preparing Future Officers for Performing Assigned Tasks through Special Physical Training. *RREM*. 2021. Vol. 13 (2). P. 457–475. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/431%20%20>
11. Самсонов Ю. В., Белашов Ю. О., Хацаюк О. В., Задорожний К. А., Толокнєєв В. О., Шабатура С. О., Повар О. В., Магмет Т. М. Педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до застосування новітніх зразків високоточної зброї із акцентуванням використання засобів СФП. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2023. Вип. 2 (160). С. 155–161.
12. Medvid M., Khatsaiuk O., Sydorchenko K., Vorok S., Kernas A., Borovyk M. Sports Pedagogy: Readiness of Cadets to Apply Physical Action in Different Conditions of Service Activity. *RREM*. 2024. Vol. 16 (2). P. 336–355. <https://doi.org/10.18662/rrem/16.2/860>
13. Самсонов Ю. В., Хацаюк О. В., Літвінов О. В., Вясков В. М., Смагін О. І., Шабатура С. О. Змістово-функціональна модель формування військово-прикладних навичок стрільби з автоматичної стрілецької зброї майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2023. Вип. 11 (171). С. 162–168.
14. Марков О. В., Афанасьєв В. В., Бовсунівський І. М., Євтушок В. А., Белошенко Ю. К. Передумови формування готовності майбутніх офіцерів до застосування стрілецької зброї у водному середовищі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2025. Вип. 98. С. 31–38.
15. Кравець І. М. Формування педагогічної готовності майбутніх учителів до професійної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ. 2019. 250 с.
16. Шевченко О. М. Критерії та рівні готовності педагога до інноваційної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків. 2020. 224 с.
17. Хацаюк О., Воронін А., Кравченко О. Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів НГУ до виконання завдань за призначенням. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27 (5). С. 168–177.
18. Шемчук В. А., Шемчук О. М. Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів різних інституцій сектору безпеки і оборони України

до службово-бойової діяльності в умовах хімічної, біологічної, радіаційної та ядерної небезпеки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Вип. 75 (3). С. 21–26.

19. Кириченко Р. В., Колодяжна А. В. Психологічна готовність студентів до професійної діяльності. *Габітус*. 2023. Вип. 56. С. 217–223.

20. Хацаюк О. В., Коломоець О. Д., Гогоць В. Д., Кузьменко В. Л., Олексієнко С. В., Кислиця С. М. Тактична підготовленість майбутніх офіцерів-правоохоронців до застосування заходів фізичного впливу (сили) в екстремальних умовах службово-бойової діяльності. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2023. Вип. 8 (168). С. 163–170.

21. Павлишина Н., Кузава І. Стресостійкість в умовах воєнного стану як компонент професійної компетентності майбутніх спеціальних педагогів. *Інклюзія і суспільство*. 2024. Вип. 2. С. 43–47.

22. Климович В. Б., Бурхайло В. А., Березяк К. М., Кузнецов М. В., Людовик Т. В. Критерії, показники

та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів інституцій сектору безпеки і оборони України до виконання завдань за призначенням в умовах водного середовища. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 33 (1). С. 220–222.

23. Бєлашов Ю. О., Кириченко О. О., Безбородов Є. В., Шабатура С. О., Делямба М. М. Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України до застосування протитанкового ракетного комплексу «Стугна-П» у екстремальних умовах службово-бойової діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 49 (1). С. 26–31.

24. Самсонов Ю. В., Ільченко С. С., Марков О. В., Партико Н. В., Бородін С. В., Дяченко К. Е., Кушнарєв Б. І. Критерії та рівні сформованості готовності здобувачів вищої освіти, які спеціалізуються в практичній стрільбі до змагальної діяльності. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2022. Вип. 2 (146). С. 106–111.

Дата першого надходження рукопису до видання: 11.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.09.2025

Дата публікації: 24.09.2025